

Представе ловачких паса (*canes venatici*) на мозаицима Гамзиграда (*Romuliana*)*

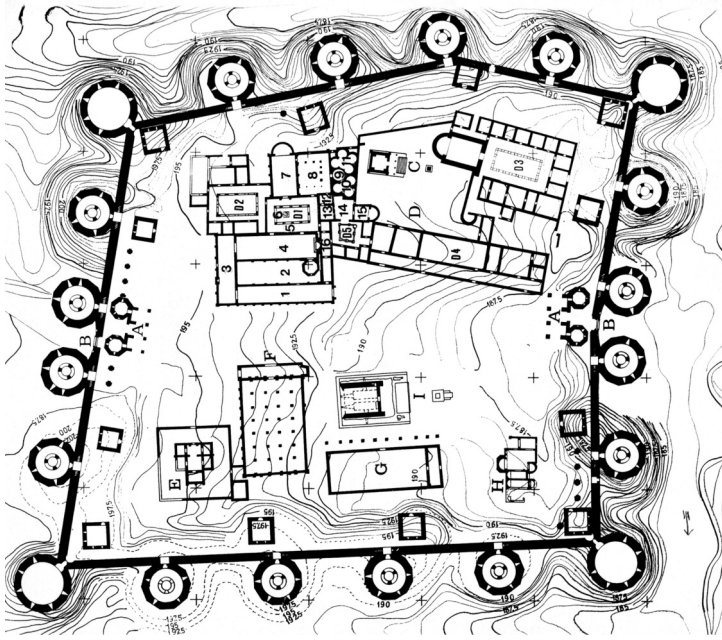
Апстракт: Предмет овог прилога је анализа две делимично очуване представе паса на подним мозаицима палате D1 утврђеног касноантичког комплекса у Гамзиграду (*Romuliana*). Представе паса чине делове композиција са сценама царског лова (*venatio caesaris*), приказаних у појединачним панелима. Панели са ловачким епизодама откривени су у приступном коридору и великом триклинијуму-аули царске палате. Ловачки пас (*canis venaticus*) играо је важну улогу у хајци, гоњењу и хватању ловне дивљачи. Стилском и типолошком анализом, као и компарацијом са другим представама лова у којима учествују пси, покушаћемо да одредимо врсту паса приказаних на гамзиградским панелима.

Кључне речи: пас, *canis venaticus*, лов, мозаик, палата, Гамзиград (*Romuliana*), *Dacia Ripensis*, касна антика.

Овим прилогом скренули бисмо пажњу стручне јавности на две делимично очуване представе паса на мозаицима палате, означене као D1 (Чанак-Медић 1978: сл. 81 и 93), касноантичког утврђеног комплекса у Гамзиграду (*Romuliana*) (сл. 1-2). Иако оштећене у већем делу, представљају драгоцен ликовни прилог реалистичког приказивања важних учесника и помагача у лову. Једна представа пса налазила се у једном од панела у коридору (сл. 1, D1, бр. 4), који је водио до главних одаја палате, док је друга представа уоквиривала скупоцени под у техници *opus sectile* у великом триклинијуму у северозападном делу фортификације (сл. 1, D1, бр. 7) (Чанак-Медић 1978: сл. 81, дворане D и G).

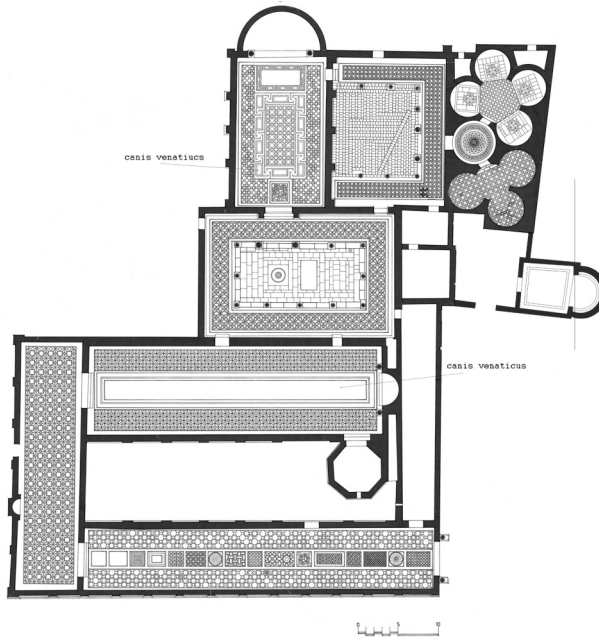
У коридору правца исток-запад (северна дворана), димензија 35 x 10,95 m, који се на истоку завршавао полукружном нишом, мозаици су покривали читаву површину просторије (Чанак-Медић 1978: 98, дворана D; Чанак-Медић и Стојковић-Павелка 2010: 89, пл. 35, дворана 4). Откривени су приликом првих систематских истраживања Гамзиграда 1953. године и већ тада су скренули пажњу на себе квалитетном израдом и

* Приложени текст настао је као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој РС: «Романизација, урбанизација и трансформација урбаних центара цивилног, војног и резиденцијалног карактера у римским провинцијама на тлу Србије» (бр. 177007).

••• Сл. 1 Гамзиград, ситуациони план утврђења

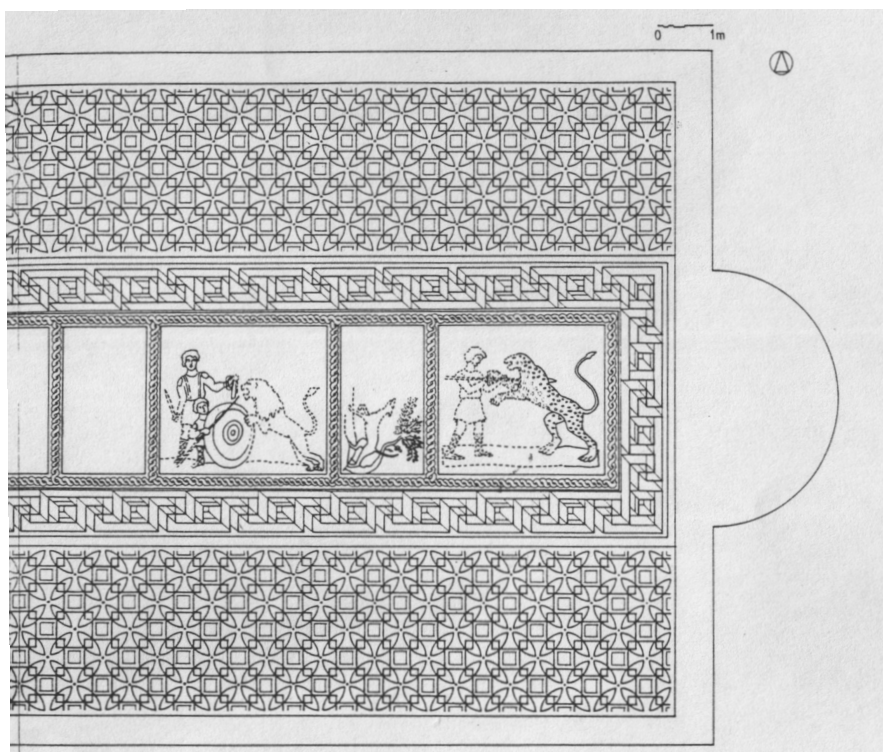
Fig. 1 Gamzigrad, site plan of fortification

••• Сл. 2 Гамзиград, палата D1, реконструкција мозаика (према: М. Чанак-Медић 1978: сл. 93)

Fig. 2 Gamzigrad, palace D1, reconstruction of mosaic (after M. Чанак-Медић 1978: сл. 93)

заступљеним колоритом (Mano-Zisi 1956: 75-82). Били су подељени на три тепиха, од којих су се северни и јужни састојали од мотива ортогоналне мреже кругова који се секу и образују четворолисне цветове, са криволинијским квадратима у међупросторима (*Répertoire graphique I*, 1973: no. 437; *Répertoire graphique II*, 1985: 370-371, pl. 237, f). Средишњи тепих, окружен меандрима од свастика у једноставном обрту и квадрата у перспективи (*Répertoire graphique I*, 1973: no. 269; *Répertoire graphique II*, 1985: 86-87, pl. 42, c), био је подељен на квадратне и правоугаоне панеле, уоквирене двоструком плетеницом (сл. 3). У правоугаоном панелу, у источном делу просторије,

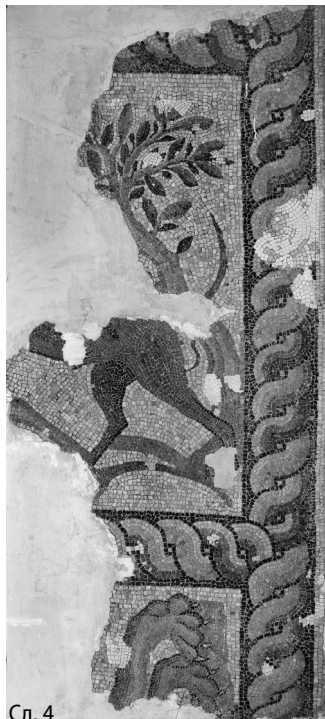

• • • Сл. 3 Реконструкција мозаика у дворани 4 палате D1 (према: Cvetković Tomašević 1994: pl. 71, 2)

Fig. 3 Reconstruction of mosaic in room 4 of palace D1 (after Cvetković Tomašević 1994: pl. 71, 2)

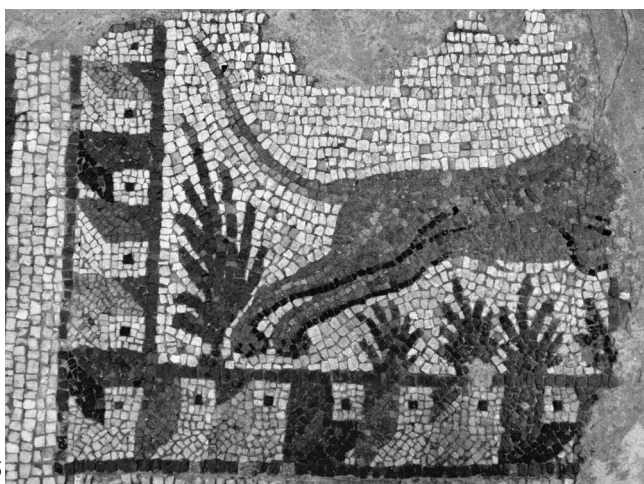
остале су очуване задње ноге, реп и део трупа пса у покрету налево, иза ког се налазила представа дрвета са крошњом (сл. 4). Пас је, судећи према високо уздигнутом телу, био највероватније устремљен према крупној дивљачи. Од његове представе остали су очувани мишићави задњи удови, израђени од тесера тамноцрвене и тамноокер боје, са контурама од црних стаклених коцкица. Доњи део трупа је витак, изведен тесерама мрке боје, док је реп високо подигнут. Неравно тло испод ногу пса представљено је тракама од по два, односно три низа тамних тесера. Дрво, избразданог стабла, повијено

налево према актерима сцене, представљено је са ретком крошњом и облим лишћем, од тесера у нијансама светле и тамне зелене боје. Овај панел са представом пса налазио се између панела са сценом лова на леопарда и приказа два венатора са штитом, које напада лав (Mano-Zisi 1956: fig. 18 and 20).

Сл. 4

У делимично очуваном панелу у великом триклинијуму палате D1 (Чанак-Медић 1978: сл. 81, дворана G; Чанак-Медић и Стојковић-Павелка 2010: 89, пл. 35, дворана 7), северно од представе Диониса са леопардом, налази се представа пса у трку надесно, делимично оштећена (сл. 5). Ова представа чини део низа већег броја панела

Сл. 5

••• Сл. 4 Представа пса у панелу, коридор - дворана 4, палата D1 (фото Н. Борић)

Fig. 4 Representation of dog in the panel, corridor - room 4 of palace D1 (photo N. Borić)

••• Сл. 5 Представа пса у панелу, триклинијум - дворана 7, палата D1 (фото Н. Борић)

Fig. 5 Representation of dog in the panel, triclinium – room 7 of palace D1 (photo N. Borić)

малих формата, који су уоквиривали средишњи део пода просторије, урађеног у техници *opus sectile*. Оквир сваког панела се састојао од меандара од троструких плетеница, које местимично стварају мотив асуре. Ивичну бордуру панела са представом пса чине квадери у перспективи (*Répertoire graphique I*, 1973: no. 252). Амбијент је представљен ниским растињем од пет жбунова – четири мања, које прескаче пас, и једним већим, иза његових задњих ногу. Жбуње је израђено од стаклених тамнозелених тесера, са стаблом од седам до девет зелених, благо повијених, гранчица. Благо нераван терен испод задњих ногу пса представљен је таласастом траком од жућкастоокер коцкица, у два низа.

Од представе пса остали су очувани задње ноге и већи део трупа. Доња линија задњих ногу и прелаз ка трбушном делу наглашени су стакленим тесерама црне боје. Тело је витко, дугих екстремитета, стомак увучен, грудни део пун. Реп је дугачак и повијен нагоре. Животиња је представљена тесерама црвенкастоокоер боје, а на појединим местима, у грудном делу, црвеним коцкицама. Спољна контура тела потцртана је белим

• • • Сл. 6 Мали лов, детаљ, Пјаца Армерина (према: G. Daltrop, Die Jagdmosaiken der römischen Villa bei Piazza Armerina, Hamburg, Berlin 1969, Taf. 8)

Fig. 6 Small hunt, detail, Piazza Armerina (after G. Daltrop, Die Jagdmosaiken der römischen Villa bei Piazza Armerina, Hamburg, Berlin 1969, Taf. 8)

тесерама, док остатак поља чине правилни низови коцкица од беле до светлосиве и плаве боје.

На основу очуваних делова тела паса претпостављамо да су у оба панела приказани ловачки пси. Ловачки пси често се представљају на споменицима, а најбоље примере различитих врста пружају сцене на мозаицима. Међу њима предњаче мозаици Малог и Великог лова из виле код Пјаца Армерине на Сицилији (сл. 6), где се препознају витки пас дугих ногу, за лов на зечеве и лисице, шиљасте главе и испупчене њушке, са великим ушима, пропорционалним телом, наглашеним грудним делом и увученим стомаком, кратке длаке и дугог, благо повијеног репа, као и нешто гломазнији пас, благо заобљеног, снажног тела, кратких бедара и добро развијених екстремитета,

малих усправних ушију и подрезаног репа (Peters 1998: 173–174, Abb. 58/d, e).

Ликовна сведочанства о различитим врстама паса, који учествују у лову, красила су под у грађевини у Вијлору у југоисточној Француској (Lavin 1963: 263, fig. 130). Мозаик, са

ивичном бордуrom израђеном у галском стилу, садржи средишње поље са централном представом Дијане и Калиста, око којих су приказане различите ловачке епизоде, одвојене у трапезастим одсечцима између дијагонално приказаног дрвећа, крошње усмерене према центру. Оваква организација и подела простора карактеристична је за касноантичке мозаике Антиохије (Levi 1947: fig. 136, 151; pl. 56, 57). Ловачке епизоде на овом мозаику укључују лов на лава и пантера, дивљег вепра, зеца и јелене. Пси представљени у различитим сценама лова разликују се према боји и изгледу. У лову на дивљег вепра учествује пас пуније грађе, дугачке длаке и кратког репа; у лову на јелене су светли и тамни гоничи, гоничи зеца имају највиткије екстремитете и представљени су у светлој и тамној нијанси, са дугачиким реповима.

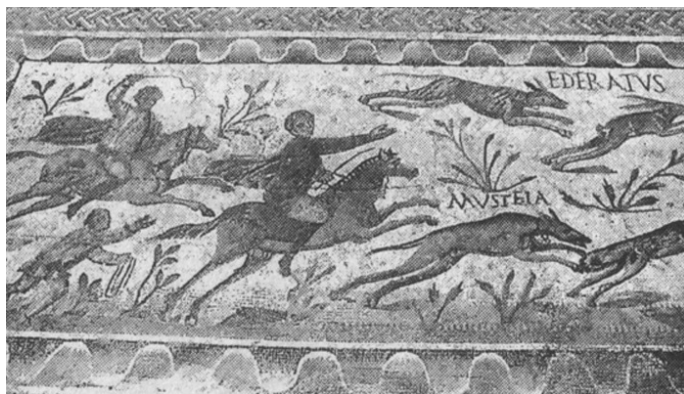
• • • Сл. 7 Мозаик Лова на зеца, Ел Ђем (према: Dunbabin 1978: 257 (El Jem, cat. 1a), pl. 11/22).

Fig. 7 Mosaic depicting hare hunt, El Jem (after Dunbabin 1978: 257 (El Jem, cat. 1a), pl. 11/22).

на повоцима, испред којих су два пса краћих репова који лају и крећу се према гнезду са зецом. У доњем, трећем регистру приказана су два дугорепа пса, један црни, који њуши траг дивљачи, и други светли пас, који трчи за зецом.

Периоду позног III и првим деценијама IV века припада мозаик из Куће Лаберија у Удни (сл. 8), где је на панелу приказана сцена лова на зечеве (Dunbabin 1978: 266 (Oudna, cat. 1m), pl. 19/44). Амбијент је представљен ниским растињем, као у Гамзиграду, а изнад паса су остала забележена њихова имена латинским капиталама: *Musteia* и *Ederatus*.

У мозаичкој уметности проналазимо неколико ликовних паралела за представе паса из Гамзиграда. Највећи број приказа потиче из северне Африке. Мозаик Лова на зеца из Ел Ђема из 260–280. године (сл. 7) односи се на сцене лова на ову врсту дивљачи, представљене у три регистра (Dunbabin 1978: 257 (El Jem, cat. 1a), pl. 11/22). Приказано је шест паса, који се међусобно разликују по боји и физичким карактеристикама. Пси дугачког репа у другом регистру приказани су

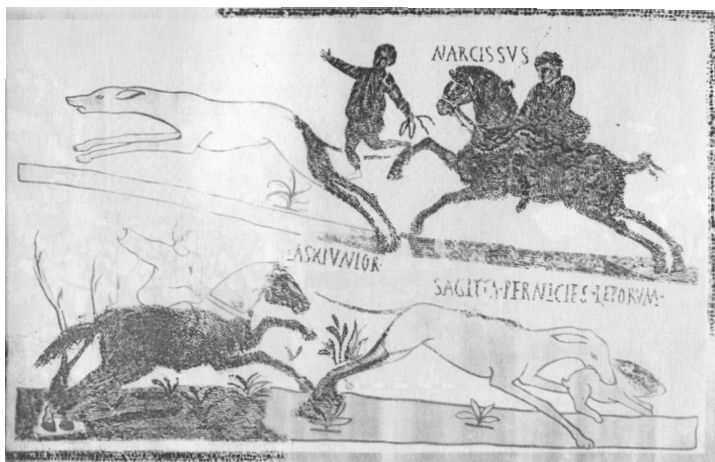

... Сл. 8 Мозаик из Куће Лаберија, Удна (према: Dunbabin 1978: 266 (Oudna, cat. 1m), pl. 19/44)

Fig. 8 Mosaic from the House of Laberius, Oudna (after Dunbabin 1978: 266 (Oudna, cat. 1m), pl. 19/44).

Остале представе паса, чије сцене можемо поредити са гамзиградским примерцима, припадају углавном другој половини IV века. У Кући Венериних кола из Тубурбо Мајуса, у једном од портика, представљен је *venatio* у правоугаоном панелу, подељен у два регистра (сл. 9) (Ben Abed-Ben Khader et al. 1987: 74–76, cat. 290B, pl. 28). У горњем регистру налази се ловац на коњу, означен као *Narcissus*, испред њега је слуга, који на повоцу води витког дугорепог пса. У доњем регистру приказан је коњаник у трку, који носи име Ласкс Млађи (*Lasx iunior*), а у његовој близини је представљен пас који је ухватио зеца. Изнад пса и зеца налази се натпис: *Sagitta pernicies leporum*, што би у слободном преводу значило: *Стрелом усмртио зеца*. Амбијент је представљен ниским растињем, карактеристичним за обитаване ове врсте дивљачи.

Другој половини IV века припада мозаик из Утике, из портика перистила Куће лова, где су у два панела приказане сцене завршетка лова, када се ловци враћају са пленом и псима (Alexander et al. 1973: 78, pls. 37 et 64). На једном панелу

... Сл. 9 Мозаик из Куће Венериних кола, Тубурбо Мајус (Thuburbo Majus) (према: Ben Abed-Ben Khader et al. 1987: pl. 28, cat. 290B).

Fig. 9 Mosaic from the House of Venus Chariot, Thuburbo Majus (after Ben Abed-Ben Khader et al. 1987: pl. 28, cat. 290B).

ловац на раменима у мрежи носи уловљену дивљач, док други у подигнутој десној руци држи уловљеног зеца, према ком је окренута дугуљаста њушка витког пса (сл. 10a). У другом панелу ловци између себе носе дивљач умотану у мрежу, а између њих је

Сл. 10а

Сл. 10б

••• Сл. 10а Мозаик из Куће лова, Утика, панел 1 (према: Alexander et al. 1973: 78, pls. 37 et 64)

Fig. 10a Mosaic from the House of Hunt, Utica, panel 1 (after Alexander et al. 1973: 78, pls. 37 et 64)

••• Сл. 10б Мозаик из Куће лова, Утика, панел 2 (према: Alexander et al. 1973: 78, pls. 37 et 64)

Fig. 10b Mosaic from the House of Hunt, Utica, panel 2 (after Alexander et al. 1973: 78, pls. 37 et 64)

приказан витки дугорепи пас, окренут према улову (сл. 10б). Слична сцена се налази на мозаику *Dominus Iulius*-а из Картагине, датованом у 380–400. годину (Dunbabin 1978: 252 (Carthage, cat. 32), pl. 43), где је мозаичко поље подељено на три регистра. У средишњем регистру је приказ ловаца који крећу у лов, наоружани мрежом, које прате два дугонога пса.

Добар илустративни пример, додуше нешто познијег датума (V и VI век), представљају мозаици Велике палате у Константинопољу и триклинијума грађевине у Апамеји. У Константинопољу су у једној од епизода лова приказана два пса, различитих врста, један нешто пунији са дугом длаком и витики пас дуге њушке, кратке длаке и дужег повијеног репа нагоре, који својим чељустима раздиру ухаћеног зеца (Lavin 1963: 266-269, fig. 136). У Апамеји у великом триклинијуму виле на мозаику је представљена брутална сцена лова на дивље звери (Balty 1969: 9-13, pl. 1). У доњем регистру великог правоугаоног панела приказан је слуга, опремљен за хајку са два штапа, мрежом и два пса, који имају повоце (сл. 11). У питању је представа крупних паса витких тела, кратких ушију, дугуљстих њушки и дугих репова повијених нагоре.

Пас (*canis familiaris*), као најстарија домаћа животиња која води порекло од вука или шакала, генерално се дели у две основне групе – ловачку и неловачку. Антички извори разликују тридесет раса паса, разврстаних према географском пореклу и намени (Peters 1998: 168). Посебно се међу њима истичу и често описују тешки пас-чувар (*canis villaticus*), брзи и снажни пастирски пас (*canis pastoralis*), као и средње до велики ловачки пас (*canis venaticus*). Ловачки пси били су високо вредновани у античком свету. Стари Грци су за лов користили израз τό κυνηγέσιον – „вођење паса“ (*ibid.*: 170). Код Римљана су се ловом најпре бавили робови и ослобођеници, а касније лов постаје

задовољство у ком уживају виши друштвени сталежи, у чијим походима ловачки пси играју значајну улогу. Римљани су разликовали расе за хајку (*canes celeres*), увезене са Сицилије, Крита, из Епира, Мале Азије и Индије. Нарочито су били омиљени хајкачи из Галије (*vertragus*), а цењени су били пси-трагачи (*canis sagaces*) из Спарте, Умбрије, Сегусије у Галији и Агасеје у Британији (*ibid.*: 171).

Међу најчувеније ловачке псе убрајали су се лаконски, као добри пси-трагачи и лоши хајкачи, који су били нарочито погодни за лов на зечеве. Били су прилично високи, лаки и витки, са равном њушком, благо наглашених ноздрва, малим шпицастим ушима и уским кратким, или ређе дугим, уздигнутим репом. Боје су лисичије црвене, црне или беле. Црни и црвени пси могли су да имају бели белег око њушке, а бели црвени белег. Ови пси су најчешће приказивани у грчком вазном сликарству. Елијан, писац дела о природи животиња, за њих каже да се приликом лова на јелене и дивље свиње не крећу слободно, већ лају, причвршћени на повоцу, идући испред ловца и њушећи траг (*ibid.*: *loc. cit.*). У тренутку када наиђу на дивљач, стају у месту и чекају долазак ловаца.

Омиљену расу чинили су пси из Епира (молоски тип), код којих се разликују две врсте, од којих је једна била за лов (Aymard 1951: 251–254). Молоски пси су физички слични догама, коришћени су као нападачи у лову на велике звери, нарочито дивље свиње или медведе (Peters 1998: 171–172). Били су масивни, глатког крзна, главе са широком

• • • Сл. 11 Мозаик Великог лова из триклинијума, Апамеја (према: Balty 1969: pl. 1)

Fig. 11 Mosaic of Big Hunt from triclinium, Apamea (after Balty 1969: pl. 1)

њушком и репом са ресама (Toynbee 1973: 103). Као добри и срчани хајкачи важيلي су пси са Крита, брзи, издржљиви, елгантног крупног тела, кратких усправних ушију, дуге дебеле њушке и дугог дебелог репа, који су могли у корак да трче са коњима у лову (Peters 1998: 172). Ови пси су најчешће код латинских писаца повезивани са митологијом (Toynbee 1973: 103). Као изузетно снажни и мишићави важيلي су пси из Мале Азије, коришћени у лову на крупније звери, нарочито медведе и антилопе (*ibid.*: *loc. cit.*). Одликује их наглашен врат, снажна дуга њушка, окружена густим крзном, усправне уши, чупав реп. На цени су били и пси из Индије, који су у

источним провинцијама у римско доба коришћени за лов. Ове псе одликује витко и чврсто тело, кратке уши и кратка длака (Тоунбеџ 1973: 103).

Најближу стилску, али и територијалну, паралелу за псе са мозаика царске палате из Гамзиграда налазимо на фресци зидане гробнице са некрополе Виминацијума (гроб Г-5517) (Korać 2007: 57-62). Пас је приказан у окер-светлосмеђим тоновима, са

• • • Сл. 12 Фреска са сценом лова из гробнице Г-5517, Виминацијум (према: Д. Спасић, Виминацијум. Главни град провинције Горње Мезије, Пожаревац 2002: сл. 1466)

Fig. 12 Fresco with hunting scene from tomb G-5517, Viminacium (after Д. Спасић, Виминацијум. Главни град провинције Горње Мезије, Пожаревац 2002: сл. 1466)

контурама тамноплаве боје и са црвеним повоцем око врата (сл. 12). Представљен је у трку, одигнутих ногу од тла, отворених чељусти и белог крзна у пределу браде. Пас прати јахача на коњу, који у трку замахује копљем према леопарду, приказаном испред њега. Лов се одвија међу дрвећем и високом травом, која псу досеже до половине удова. Аутори су ову сцену протумачили као небески лов, где су у представи пса оличени правда, милосрђе и истина, а у облику леопарда грех, окрутност и нижи по-

риви (Korać 2007: 57-62). На основу налаза новца, гроб је датован у другу четвртину IV века (новац Констанција II, 330-335. године) (Милошевић 2002: 219), мада је за саме фреске у гробници предложено датовање у време Константина I (Зотовић 1994: 64; Korać 1995: 174; *idem* 2007: 259).

Иако сцене лова на виминацијумској фресци и гамзиградским мозаицима у ликовном изразу имају своје сличности, у идејном концепту се битно разликују. Лов на фресци из Виминацијума, у контексту гробне архитектуре, симболизује победу и доминацију доброг над злим, у доба хришћанске ере. Са друге стране, мозаици са представама лова из Гамзиграда, настали можда коју деценију раније, носе јасну поруку наручиоца, цара Галерија, да се тим сценама представи начело којим се он у свом животу руководио, а то је врлина (*virtus*), која се развија кроз војничке и ловачке активности (Andreae 1985: 11; Raesk 1992: 24). Корени представе о лову као специфичној активности племића, богаташа и владара, налазе се у традицији хеленистичког племства, пре свих македонских великаша, у чијем је систему вредности успех у лову био веома вреднован и омогућавао централну друштвену позицију (Raesk 1997: 3).

У Гамзиграду сцене лова нису приказиване само на мозаицима. Примери су забележени у печеној глини и тореутици. Мотив лова на јелене помоћу мреже јавља се угравиран оштрим предметом на опеци, која припада периоду млађе фортификације Гамзиграда (Christodoulou 2006: 77–78, fig. 1). Сцена је приказана невешто и крајње једноставно и могла би да упућује на непосредно ловачко искуство особе која ју је израдила, или представља сцену, виђену на неком другом споменику - могуће мозаику, коју је овај занатлија искористио као мотив (Christodoulou 2006: 78). У другом случају, у питању је фрагмент обода тањира од сребра, нађен у тумулу 1 на Магури, са сценом лова на лава и пантера, који у уметничком и занатском смислу стоји између остварења III и пуног IV века и везује се за галски радионички круг (Porović 2006: 55–57; Поповић 2009: 336–337; Поповић 2010: 146–149).

Представе паса на мозаицима гамзиградске палате, иако фрагментарне, представљају драгоцену ликовна сведочанства о важним учесницима и пратиоцима током ловачких активности. Оштећења на мозаицима, у пределу глава животиња, не дозвољавају нам сигурне закључке о њиховој пасмини. Ако је судити према напред помињаним паралелама на мозаицима северне Африке, Сицилије, Галије, источног Медитерана, као и на основу амбијента у којима су представљене, могли бисмо претпоставити да је пас на панелу из великог триклинјума могао да служи за лов на зечеве (сл. 5), док је пас са мозаика из приступног коридора вероватно учествовао у лову на крупну дивљач (сл. 4). Како смо претходно изложили, за лов на зечеве најподеснији је био лаконски тип пса, окарактерисан као лош хајкач и добар трагач (*canis sagaces*), који је можда био приказан на панелу у великом триклинјуму. Лов на зечеве је често заступљен, како је судити на основу дистрибуције овог мотива на мозаицима у Ел Ђему, Удни, Вијлору, Пјаца Армерини, као и на мозаицима из Константинопоља. Представе паса у лову на звери срећу се у великим групним сценама, попут оних на мозаицима Мегалопсихије (450–475. године) или Ворчестерског лова (око 500. године) из Антиохије или мозаика из Апамеје (Levi 1947: 626, fig. 136, 151; Balu 1969: *loc. cit.*). Због сличности у приказивању паса из великог триклинјума, са представом пса из приступне дворане, могуће је да је представљена једна иста врста - поменути лаконски *canis sagaces*, витког тела, црвенкасториђе длаке и дугачког репа.

Представе лова на мозаицима царске палате из Гамзиграда обједињују у себи елементе различитих мозаичких школа и утицаја (Јерemiћ 2010: 238–239). Детаљним анализама ловачких сцена на источномедитеранским, северномедитеранским и северноафричким мозаицима, долази се до закључка да представе из Гамзиграда стоје између ових струјања, нудећи сасвим особен концепт, који можда представља иновацију мозаичара ангажованих на украшавању гамзиградске палате. Захваљујући налазу новца цара Лицинија из 309–311. године у подлози мозаика из дворане 4, имамо и поуздани параметар који одређују време извођења ових уметничких радова унутар палате (Чанак-Медић 1978: 99, нап. 239; Чанак-Медић и Стојковић-Павелка 2010: 89).

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES:

Andreae, B. 1985

Die Symbolik der Löwenjagd, Gerda Henkel Vorlesung, Opladen: Westdeutscher Verlag.

Aymard, J. 1951

Essai sur les chasses romaines. Des origines à la fin du siècle des Antonins (cynegetica), Bibliothèque des Écoles françaises d'Athènes et de Rome 171, Paris: de Boccard.

Balty, J. 1969

La grande mosaïque de chasse du triclinos, Fouilles d'Apamée de Syrie, Miscellanea, Bruxelles.

Ben Abed–Ben Khader, A. 1987

Thuburbo Majus. Les mosaïques dans la Région Ouest, *Corpus des mosaïques de Tunisie* Vol. II, Région de Zaghuan, Atlas archéologique de la Tunisie, Feuille 35, Fascicule 3, ed. M. A. Alexander, M. Ennaifer, Tunis.

Dunbabin, K. M. D. 1978

The Mosaics of Roman North Africa. Studies in Iconography and Patronage, Oxford: Clarendon Press.

Зотовић, Љ. 1994

Рано хришћанство у Виминацијуму кроз изворе и археолошке споменике, *Viminacium* 8–9: 59–72.

Јерemiћ, Г. 2010

Касноантички мозаици из профаних грађевина на територији провинција Dacia Ripensis, Dacia Mediterranea и Dardania, Докторска дисертација, Филозофски факултет, Универзитет у Београду.

Korać, M. 1995

The paintings in the late classical tomb in Viminacium, in: *The Age of Tetrarchs*, D. Srejić ed., Belgrade, 167–177.

Korać, M. 2007

Slikarstvo Viminacijuma, Beograd: Centar za nove tehnologije – Viminacium.

Lavin, I. 1963

The hunting mosaics of Antioch and their sources., A study of compositional principles in the development of early medieval style, *Dumbarton Oaks Papers* 17: 179–286.

Levi, D. 1947

Antioch Mosaic Pavements, Princeton – London – The Hague.

Mano-Zisi, Dj. 1956

Le castrum de Gamzigrad et ses mosaïques, *Archaeologia Iugoslavica* 2: 67–84.

Милошевић, Г. 2002

Паганско и ранохришћанско у касноантичким гробницама у Србији, у: *Трећа југословенска конференција византолога*, Крушевац 10–13. мај 2000, Београд–Крушевац, 207–224.

Peters, J. 1998

Römische Tierhaltung und Tierzucht. Eine Synthese aus archäozoologischer Untersuchung und schriftlich-bildlicher Überlieferung, Passauer Universitätsschriften zur Archäologie Bd. 5, Rahden/Westf.: Leidorf.

Popović, I. 2006

Trépiéd et vaisselle en argent provenant du monument consacré no 1 à Magura, in: *Felix Romuliana. 50 Years of Archaeological Excavations*, Papers from the International Conference, Zaječar, 27th–29th October 2003, M. Vasić ed., Belgrade, 55–68.

Поповић, И. 2009

Нови поглед на археолошке налазе из консекративног споменика 1 на Магури, *Зборник Народног музеја* (Београд) 19–1: 315–342.

Поповић, И. 2010

Сакрално-фунерарни комплекс на Магури, у: *Felix Romuliana – Гамзиград*, ур. И. Поповић, Београд: Археолошки институт, 141–158.

Raeck, W. 1992

Modernisierte Mythen. Zum Umgang der Spätantike mit klassischen Bildthemen, Stuttgart.

Raeck, W. 1997

Mythos und Selbstdarstellung in der spätantiken Kunst. Das Beispiel der Meleagersage, in: *Patron and Pavements in Late Antiquity*, S. Isager, B. Poulsen eds., Odense.

Répertoire graphique I 1973

Blanchard, M., Christophe, J., Darmon, J.P., Lavagne, H., Prudhomme, R., Stern, H., *Répertoire graphique du décor géométrique dans la mosaïque antique*, Bulletin de l'Association internationale pour l'étude de la mosaïque antique fasc. 4, Paris.

Répertoire graphique II 1985

Prudhomme, R., Stern, H., *Le décor géométrique de la mosaïque romaine*. Répertoire graphique et descriptif des compositions linéaires et isotropes, Paris.

Toynbee, J. M. C. 1973.

Animals in Roman Life and Art, London: Tames and Hudson.

Christodoulou, D. 2006

Two bricks from *Felix Romuliana* (Gamzigrad) decorated with incised images, in: *Felix Romuliana. 50 Years of Archaeological Excavations*, Papers from the International Conference, Zaječar, 27th–29th October 2003, M. Vasić ed., Belgrade, 77–81.

Чанак-Медић, М. 1978

Гамзиград, касноантичка палата. Архитектура и просторни склоп, Саопштења XI, Београд: Републички завод за заштиту споменика културе.

Representations of Hunting Dogs (*canes venatici*) in Mosaics of Gamzigrad (Romuliana)

Many mosaic floors decorating some buildings have been discovered during almost six decades of investigation of fortified complex at Gamzigrad (*Romuliana*) in the province *Dacia Ripensis*. Particularly important among these mosaics are those decorating imperial palace, with the hunting scenes (*venatio*), depicted within rectangular or square panels with small number of participants and surrounded by various borders. The representations of dogs are preserved in two panels and they are the subject of detailed study in this text.

Despite being fragmentary preserved the dogs are regarding their physical characteristics and taking into account the program of other mosaic panels identified as hunting dogs (*canes venatici*). Around thirty different dog breeds had been known in Greek and Roman world and the hunting breeds had special place among them. Among the hunting dogs, which got their names after geographic areas, dogs for tracking and dogs for chasing animals could be distinguished. Hunting dogs were frequently depicted in the mosaic art. There examples recorded in North Africa, Eastern Mediterranean and western provinces of the Empire. There is close territorial and chronological parallel for the Gamzigrad dogs in the fresco decorating masonry tomb in Viminacium dating from the first half of the 4th century.

In the Gamzigrad mosaics are depicted hunting dogs probably of Laconian type of tracking dog (*canis sagaces*), which could be used for hunting hares (Fig. 5) but also big game, including beasts (Fig. 4). The hunting scenes in the mosaics in the imperial palace represent materialization of the virtue (*virtus*), which Galerius cherished as emperor and soldier. The mosaic scenes unite various elements of diverse mosaic schools and influences (East Mediterranean and North African first of all), but in visual expression and chronologically they are something between these trends and offer the concept, which had not been seen in the mosaic art of that time in any of those regions. So, it is possible that it was *ad hoc* innovation of the mosaic makers from different centers commissioned to decorate the palace in Gamzigrad around AD 309–311.